

LBRIS

We know
books

MARK SOLONIN

**IUNIE
1941**

DIAGNOSTIC FINAL

Traducere din limba rusă
VSELOVOD CERNEI

LITERA
București

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Iunie 1941. Diagnostic final
Mark Solonin

Copyright © 2022 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Referent de specialitate: Cosmin Popa

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Ilieș Câmpeanu
Corector: Georgiana Enache
Copertă: Flori Zahiu-Popescu
Tehnoredactare și prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SOLONIN, MARK

Iunie 1941. Diagnostic final /
Mark Solonin. – București: Litera, 2022

ISBN 978-606-33-8168-3

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	7
Partea 1	
ÎN AJUN	33
Capitolul 1.1. Armata Roșie în anul 1941	35
Capitolul 1.2. Un joc mare.....	135
Partea 2	
FRONTUL SUD-VEST	191
Capitolul 2.1. Efectivul, amplasarea, planurile taberelor.....	193
Capitolul 2.2. Lvov	232
Capitolul 2.3. Dubno	281
Capitolul 2.4. Luțk	352
Capitolul 2.5. Frontul Sud-Vest. Bilanț	415
Partea 3	
ÎN ZONA GRUPULUI DE ARMATE „CENTRU“	435
Capitolul 3.1. Efectivul, amplasarea, planurile taberelor.....	437
Capitolul 3.2. Vilnius	468
Capitolul 3.3. Brest.....	517
Capitolul 3.4. Grodno.....	558
Capitolul 3.5. Minsk.....	611
Capitolul 3.6. Bilanț	655
Partea 4	
JUDECĂȚI DE VALOARE	669
Epilog.....	689
Surse.....	703

ARMATA ROȘIE ÎN ANUL 1941

În acest capitol (ca în toată cartea în general) nu vom discuta despre procesul în urma căruia Rusia Sovietică, ruinită până la temelii în decursul unui război îndelungat (din 1914 până în 1920), s-a transformat într-o foarte mare putere militară. S-a scris destul despre asta, pe noi însă, în cazul dat – pentru studierea și înțelegerea cursului operațiunilor militare în primele săptămâni ale războiului sovieto-german –, nu ne interesează metoda, nici procesul, ci rezultatul final. Ne vom limita doar la un scurt citat dintr-un document cât se poate de oficial. Pe 2 aprilie 2008, Duma de Stat a adoptat o Declarație specială consacrată memoriei victimelor „golodomorului” (foamete organizată). În declarație, între altele, se spune: *„Ca rezultat al foametei generate de colectivizarea forțată au avut de suferit multe regiuni ale RSFSR, Kazahstanului, Ucrainei, Bielorusiei. Din cauza foametei și a bolilor legate de subnutriție, în anii 1932–1933 în aceste regiuni au murit circa șapte milioane de oameni. Popoarele URSS au plătit un preț enorm pentru industrializare, pentru giganticul salt economic ce s-a produs în anii respectivi...”*

Șapte milioane. Nici o țară din Europa Occidentală (cu excepția Germaniei) n-a avut atâtea victime în anii celui de-al Doilea Război Mondial câte au adus supușii lui Stalin în așa-numiții „ani de pace” pe altarul militarizării forțate a URSS. Stalin și cioracii săi știau cum să-i oblige pe oameni să muncească. Putem (și trebuie) să discutăm despre cât de rațional au fost organizate aceste munci mărețe din punctul de vedere al criteriului „preț–rezultat”. În orice caz, „prețul” puțin îl preocupa pe Stalin, iar

rezultatul a fost imens. Greu la cântar, grosolan, vizibil. Munții ciclopici de armament acumulat au permis să fie înființată cea mai mare armată terestră din lume, în componența căreia în vara anului 1941 figurau 198 de divizii de infanterie (inclusiv 19 de vânători de munte), 61 de tancuri, 31 de motorizate, 13 de cavalerie. În total, 303 divizii. Precum și 94 de regimente de artilerie ale corpurilor de armată și 74 de regimente de artilerie din Rezerva Comandamentului Suprem, 10 brigăzi de artilerie antitanc din Rezerva Comandamentului Suprem, 16 brigăzi de aeropurtate. Conform tradiției general acceptate n-am inclus în această listă foarte numeroasele unități și formațiuni mari ale NKVD (Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne).

Divizia de pușcași

Temelia armatelor din prima jumătate a secolului XX, forța principală în defensivă, unicul instrument cu ajutorul căruia putea fi ocupat și acaparat un teritoriu în timpul ofensivei era infanteria. „*Orice hartă a situației de pe frontul de est va arăta că atât pe direcțiile principale ale majorității luptelor defensive, cât și pe sectoarele numeroaselor spargerii ale frontului, acționau mai întâi de toate diviziile de infanterie.*” (Middeldorf)

Unitatea tactică de bază a Armatei Roșii era divizia de infanterie (care în Armata Roșie poartă numele de pușcași), care avea două mari obiective. În primul rând să asigure capacitatea maximă a diviziei de a efectua acțiuni autonome. La modul ideal, divizia trebuia să facă totul singură: să neutralizeze inamicul prin foc, să-și asigure acțiunile cu cercetare și telecomunicații, să arunce în aer poduri în timpul retragerii, să organizeze traversarea apelor pe pontoane în timpul ofensivei, să-și repare tehnica de luptă, să trateze caii bolnavi și să repare harnașamentele. În al doilea rând, la toate aceste componente divizia propriei armate nu trebuia să le fie inferioară diviziilor inamicilor potențiali.

Ultimul aspect merită examinat mai amănunțit. Deși componența, structura și dotarea cu armament a diviziei de infanterie a Armatei Roșii și a diviziei de infanterie a Wehrmachtului nu mai constituie acum un secret, cu toate că pe hârtie și în internet pot fi găsite fără dificultăți toate informațiile necesare – chiar și organigrama diviziei cu enumerarea tuturor șelarilor, poștașilor, ciobanilor și propagandiștilor –, raționamentele ignorante despre faptul că „divizia sovietică era de două ori mai slabă decât cea germană” încă n-au dispărut din paginile operelor unor „istorici” și jurnaliști ruși.

Divizia de infanterie a Armatei Roșii era alcătuită din trei regimente de infanterie (de pușcași), cu câte trei batalioane în fiecare. Și divizia de infanterie germană avea trei regimente de infanterie cu câte trei batalioane în fiecare. O identitate aproape perfectă. Cuvântul „aproape” ascunde o anumită superioritate a diviziei sovietice – nu e de o importanță majoră, totuși superioritate. Deja la nivelul celei mai mici componente – grupa de pușcași – în divizia Armatei Roșii erau un pic mai mulți oameni (11 și nu 10). Regimentul de infanterie german avea un pluton de transmisiuni, iar regimentul sovietic de pușcași avea o companie de transmisiuni; germanii aveau un pluton de geniști, iar regimentul Armatei Roșii o companie de geniști; ceva echivalent cu compania AAA sau cu plutonul de cercetare pedestru nu exista în regimentul de infanterie al Wehrmachtului. În ultimă instanță, efectivul total al regimentului de pușcași al Armatei Roșii era întrucâtva mai mare decât efectivul regimentului de infanterie a Wehrmachtului: 3 182 de oameni față de 3 049.

Bineînțeles, doar comparația numărului de oameni nu prea spune multe referitor la armatele din secolul XX (de fapt, deja în bătăliile din secolul II î.Hr. călăreții erau numărați separat de pedestrași, arcașii nu erau socotiți împreună cu ostașii cu armuri și arme grele etc.). Este cu mult mai important să fie evaluat armamentul infanteriei sovietice și cel al celei germane.

Baza sistemului de foc al unităților și subunităților de infanterie erau mitralierele.* În divizia sovietică o grupă de pușcași avea o pușcă-mitralieră și în cea germană o grupă avea o pușcă-mitralieră. În compania de pușcași sovietică erau 12 puști-mitralieră, și în cea germană erau tot 12, și în batalioane erau respectiv 36 și 36. Luând în calcul armamentul subunităților de nivelul regimentului în total, în regimentul de pușcași al diviziei sovietice erau 116 puști-mitralieră, iar în regimentul de infanterie german – 115.

În schimb, mitralierele grele, adică mai puternice, care asigurau o precizie mai mare și cadența practică de tragere rapidă, în divizia sovietică erau cu mult mai multe. Compania de infanterie germană nu are deloc mitraliere grele, iar compania de pușcași a Armatei Roșii are un pluton de mitraliori cu două mitraliere Maxim. Fiecare batalion, atât în divizia sovietică, cât și în cea germană, avea câte o companie de mitraliori. În total, în regimentul de pușcași al diviziei sovietice se adună 54 de mitraliere grele, iar în cel de infanterie german – doar 36. Diferența dintre densitatea tirului este cât se poate de sesizabilă.

Cea de-a doua componentă (mai mică) a puterii de foc a subunităților de infanterie erau puștile. Numărul lor era aproximativ același (123 în compania de pușcași a Armatei Roșii și 130 în campania de infanterie a Wehrmachtului). Diferența substanțială consta în calitatea, mai precis, în tipul de armament utilizat.

Infanteristul german era înarmat cu pușca Mauser al cărei încărcător (la fel ca la pușca rusească de calibru 7,6 mm a lui

* Numărul total al cartușelor în batalionul de infanterie al Wehrmachtului conținea 58 000 de cartușe pentru puștile-mitralieră și mitralierele grele și doar 24 000 de cartușe pentru arme. Normativa sovietică din anul 1938 de „consum al munițiilor pentru o zi de luptă încordată” presupunea consumul de 20 de cartușe de pușcă și de 620 de cartușe de pușcă-mitralieră, astfel, la nivel de grupă, mitraliorul consuma de trei ori mai multe cartușe decât toți pușcașii laolaltă; în batalionul de pușcași, ținând cont că avea în dotare mitraliere grele cu normativul de 1 400 de cartușe într-o zi de luptă, preponderența tirului de mitralieră asupra celui de pușcă devine și mai sesizabilă.

Mosin) trebuia tras „înapoi-înainte” după fiecare împușcătură. În mod inevitabil, se deteriora ochirea și țintirea trebuia repetată și în consecință se reducea substanțial cadența practică de tragere rapidă. În ajunul războiului Armata Roșie s-a reînarmat cu pușca cu încărcare automată a lui Tokarev (SVT 38/40) cu încărcător cu 10 cartușe ce asigura creșterea substanțială a cadenței de tragere rapidă și a densității tirului subunităților de pușcași.* La momentul respectiv această pușcă putea fi considerată unul dintre cele mai bune modele de armă de foc din lume, drept confirmare putând servi faptul că SVT-urile luate ca trofee au intrat oficial în dotarea Wehrmachtului.

Conform organigramei, în dotarea companiei de pușcași a Armatei Roșii trebuiau să fie 96 de SVT și 27 de puști obișnuite de calibru 7,8 mm, cu acestea din urmă fiind de altfel înarmați soldații-călăreți de artilerie, furierii, curierii, servanții mitralierelor grele și ai aruncătorului de mine, adică cei pentru care necesitatea de a trage cu pușca putea să apară doar în situații neprevăzute. Divizia era alcătuită în total din 27 de companii de pușcași. Pentru a le asigura pe deplin cu puști erau necesare 2 600 de SVT; în total însă, conform organigramei, diviziei de pușcași îi reveneau 3 307 de puști cu autoîncărcare. Până la începutul războiului industria militară sovietică produsese circa un milion de SVT, un număr mai mult decât suficient pentru dotarea tuturor diviziilor de pușcași ale Armatei Roșii.

În total, puștile și carabinele de toate tipurile erau în Armata Roșie în număr de 7 740 000. (30) În medie, câte 33 000 pentru fiecare dintre cele 236 de divizii de pușcași aflate la evidență.** Luând în calcul faptul că, potrivit organigramei unei divizii de

* Luând cuvântul la consfătuirea din 17 aprilie 1940 a corpului comandanților supremi ai Armatei Roșii, Stalin a spus: „Ostașul care are o pușcă cu încărcătorul cu 10 cartușe va lansa de trei ori mai multe gloanțe decât omul cu pușca noastră. Ostașul cu pușca cu autoîncărcare echivalează cu trei ostași...”

** De facto, 198 de divizii de pușcași și 31 de motorizate: cele 13 divizii de cavalerie, în baza efectivului lor, erau considerate echivalente cu 7 divizii de pușcași.

pușcași i se cuveneau 10 420 de puști și carabine, situația reală era „câte trei puști la un soldat“. Au fost acumulate și foarte multe mitraliere (mai ales cele grele, Maxim, a căror producere în Rusia/URSS a continuat în decursul câtorva decenii). În medie, câte 722 de puști-mitralieră și câte 323 de mitraliere grele pentru o divizie aflată la evidență. De aproximativ două ori mai multe decât era necesar conform organigramei.

În ce privește așa-numitele „pistoale-automat“ (MP-40 în Wehrmacht, PPD și PPȘ în Armata Roșie), acestea erau de fapt o armă cu cartușe de pistol, cu o bătaie eficace reală de cel mult 200 de metri. Rolul lor în sistemul comun de foc al regimentului de infanterie (de pușcași) era extrem de mic. În Wehrmacht, cu pistoale-mitralieră erau înarmați comandanții subunităților (în total 16 MP-40 în dotarea unei companii de infanterie), cerceștii, geniștii, însă nici un fel de subunități speciale de „pistolari“ nu figurau în organigrama diviziei de infanterie germane (aceasta însă nu exclude, desigur, posibilitatea înființării improvizate a unor grupuri de luptă înarmate cu arme automate care să semene panică în spatele frontului trupelor demoralizate ale inamicului). În fond, înarmat cu pistoale-mitralieră era mai puțin de 5 la sută din efectivul unei divizii de infanterie a Wehrmachtului. În Armata Roșie, teoretic, această cifră ar fi trebuit să fie de 9 la sută (1 204 arme la o divizie), dar în realitate la începutul războiului ele erau de trei ori mai puține.

Armamentul regimentului de infanterie nu se limita doar la puști; în armatele de la jumătatea secolului XX, regimentul de infanterie avea propriile arme de artilerie: aruncătoare de mine și tunuri ușoare. Numărul și proporțiile distribuirii aruncătoarelor de mine în diviziile sovietice și în cele germane erau absolut aceleași: nouă aruncătoare de mine ușoare (50 mm) și șase medii (81/82 mm) în fiecare batalion de infanterie (de pușcași), încă trei aruncătoare de mine ușoare în batalionul de cercetași. În total, 84 de aruncătoare de mine ușoare și 54 medii într-o divizie.

Numărul și calibrul tunurilor ușoare din regimente coincid și ele perfect: câte șase tunuri de calibru 76,2 mm la un regiment (ce-i drept, luând în calcul cele două tunuri de acest fel din dotarea batalionului de cercetași, divizia de infanterie a Wehrmachtului avea 20 de tunuri ușoare față de 18 în divizia de pușcași a Armatei Roșii). Dar sistemele de artilerie ca atare erau foarte diferite. Sarcina de bază a artileriei regimentului este ca, aflându-se nemijlocit în formațiunile de luptă ale infanteriei aflate în ofensivă, să suprimă punctele de foc (mitraliere) ale inamicului. Prin urmare, acest tun nu trebuie să aibă nici bătaie lungă, nici putere deosebită a obuzului, dar greutatea tunului trebuie să le permită servanților să-l tragă cu puterile lor pe câmpul de luptă.

Comandamentul german a decis că principala calitate a tunului de regiment este greutatea mică. Ca rezultat, a fost elaborat sistemul de calibru 75 mm, cu viteza inițială deosebit de mică a obuzului (221 de metri pe secundă, care corespunde mai degrabă parametrilor aruncătorului de mine decât celor ale artileriei cu țevă) și totodată foarte ușor – doar 400 de kilograme. O altă particularitate a tunului de infanterie german era încărcarea separată (obuzul și încărcătura propulsivă nu erau legate într-o construcție unită), ceea ce, în îmbinare cu unghiurile mari de ridicare a țevii, permitea să fie lovite cu încărcături mici cu tragere indirectă ținte situate în apropiere. În schimb, s-a redus substanțial cadența tragerii rapide față de cea asigurată de încărcarea unitară.

Armata Roșie a optat pentru o altă cale. Tunul de regiment sovietic de calibru 76 mm de model an 1927 era de două ori mai greu decât „tunul de infanterie ușor“ german, dar viteza obuzului ajungea până la 387 de metri pe secundă (cu o energie cinetică de 3,5 ori mai mare); utilizarea loviturii unitare asigura cadența mai mare a tragerii rapide. Ca rezultat: precizie mai mare și bătaie mai lungă, posibilitate de a lovi ținte mobile și de dimensiuni mici, iar de la distanțe foarte mici de a lovi și tancuri ușoare.

În privința armamentului de artilerie grea a regimentului de infanterie, germanii au greșit evident. „Tunul de infanterie greu“ de calibru 150 mm era un fel de struțocămilă. Astfel de sisteme nu existau în artileriile regimentelor nici unei armate din lume. Greutatea enormă (1 750 de kilograme în poziție de luptă) făcea practic imposibilă deplasarea tunului cu puterile servanților pe teren accidentat și nu existau nici un fel de transportoare mecanizate pentru el în regimentul de infanterie. Pe de altă parte, viteza inițială foarte mică a obuzului (240 de metri pe secundă, mai mică decât a aruncătorului de mine sovietic de calibru 120 mm) și bătaia mică a loviturii condiționată de ea (4 700 de metri) făceau imposibilă utilizarea sistemului ca obuzier veritabil (unde mai pui că în structura regimentului de infanterie nu existau subunități – transmisiuni, corectare, cercetare instrumentală – care să fi putut să asigure aplicarea în luptă a unui obuzier greu).

În regimentul de infanterie al Wehrmachtului erau două astfel de „tunuri-minune“. Iar în dotarea regimentului de pușcași al Armatei Roșii erau patru aruncătoare de mine de calibru 120 mm. Patru înseamnă de două ori mai mult decât doi, dar asta nu era singura diferență. Aruncătorul de mine sovietic era de șase ori mai ușor decât „tunul de infanterie greu“ german și deplasarea lui pe câmpul de luptă nu crea probleme deosebite. Acțiunea distructivă a minei de 16 kilograme a aruncătorului de mine de calibru 120 mm era cât se poate de suficientă pentru nimicirea tipurilor principale de ținte (cuiburi de mitralieră, adăposturi cu blindaj ușor) – iar artileria de regiment nici nu trebuia să facă altceva. Bilanțul definitiv a fost făcut de practica războiului – din anul 1943 au început să scoată tunurile de calibru 150 mm din dotarea regimentelor de infanterie, înlocuindu-le cu patru aruncătoare de mine de calibru 120 mm.

La începutul războiului tot armamentul de artilerie ce i se cuvenea regimentului de pușcași al Armatei Roșii exista realmente. Ba și cu un oarecare surplus. Fiecăreia dintre cele 236 de divizii

aflate în evidență îi reveneau în medie câte 154 de aruncătoare de mine de calibru 50 mm (în loc de 84), câte 62 de aruncătoare de mine de calibru 82 mm (în loc de 54), câte 16 aruncătoare de mine de calibru 120 mm (în loc de 12), câte 20 de tunuri de regiment de calibru 76 mm (în loc de 18). (30, 33)

Să facem primul bilanț succint și incontestabil: la capitolul dotare cu armament, regimentul de pușcași sovietic nu-i era cu nimic inferior regimentului de infanterie al Wehrmachtului, iar în multe privințe îi era chiar superior.

Comparația dintre armamentul artileriei diviziei de pușcași a Armatei Roșii și al diviziei de infanterie a Wehrmachtului duce la o concluzie și mai simplă și mai univocă. Divizia sovietică are două regimente de artilerie, alcătuit din cinci divizioane (batalioane) de artilerie. Divizia de infanterie germană are un regiment de artilerie, alcătuit din patru batalioane de artilerie. Artileria de divizion a diviziei sovietice dispune de 60 de tunuri, a celei germane – de 48 de tunuri. Greutatea totală a loviturii este de 1 300 de kilograme și, respectiv, 1 100 de kilograme. O superioritate evidentă la toți cei trei parametri.

Însă superioritatea diviziei de artilerie sovietice nu este epuizată de această aritmetică simplă; mai trebuie evaluate armele. Dar pentru început să facem puțină teorie.

Toate sistemele de artilerie se împart în două tipuri de bază: tunuri și obuziere. Diferența dintre ele poate fi ilustrată cel mai simplu printr-un exemplu concret. În dotarea Wehrmachtului se afla un tun de calibru 105 mm și un obuzier de calibru 150 mm. Greutatea sistemelor în poziție de luptă era aproape aceeași (5 640 și respectiv 5 510 kilograme), energia cinetică era și ea asemănătoare (5,23 MJ și 5,82 MJ). Numai că acești megajouli erau utilizați cu totul diferit: în tun, obuzul ușor de 15 kilograme se accelerează până la viteza de 835 de metri pe secundă (o viteză care, apropo, este de 2,5 ori mai mare decât viteza sunetului lângă sol), în timp ce obuzierul lansează un proiectil cu mult mai greu (43 de kilograme) cu viteza de doar 520 de metri pe secundă.

Diferența parametrilor tehnici condiționează și diferența substanțială dintre tacticile aplicării în luptă. Tunul trage cu foc razant (pe distanța loviturii proiectilul se mișcă cu viteză mare aproape paralel cu solul), cu tragere directă asupra unor ținte de mici dimensiuni și/sau mobile. Obuzierul își lansează proiectilul la fel cum aruncau pietre catapultele de luptă din Antichitate – sus în cer. Tirul indirect al obuzierelor este deseori efectuat de pe poziții acoperite (adică adversarii nu se văd unul pe altul, iar orientarea tirului este efectuată prin utilizarea reglatorilor de tragere exteriori – de pe pământ sau din aer). Tunul este de neînlocuit în tirul asupra tancurilor, avioanelor, ambrazurilor, caze-matelor, în schimb obuzierul e capabil să lovească ținte ascunse după versanți opuși. În condițiile greutății egale a ambelor arme, proiectilul obuzierului va fi întotdeauna cu mult mai greu și mai puternic; pe de altă parte, probabilitatea lovirii unei ținte de mici dimensiuni în cazul obuzierului este mică, iar orientarea tirului obuzierului necesită eforturi și resurse serioase.

După cum se vede, compararea obuzierelor cu tunurile ar fi absurdă. Sunt instrumente diferite pentru sarcini diferite, iar realizarea acestor sarcini este la fel de necesară pentru obținerea victoriei în luptă. De aceea trebuie calificată ca greșeală generalizarea dotării cu obuze a artileriei diviziilor de infanterie germane: 12 obuziere grele de calibru 150 mm (un batalion) și 36 ușoare de calibru 105 mm (trei divizioane). Dacă mai adăugăm la acestea lipsa tunurilor normale, adică a celor cu viteza inițială mare a obuzului, în artileria de regiment, reiese că divizia de infanterie a Wehrmachtului nu avea deloc un instrument de lovire a țintelor mici și mobile.

Consecințele acestei lacune s-au manifestat clar în iunie 1941, fapt arătat în zeci de documente care vor fi invocate în capitolele ulterioare ale cărții, când pe câmpul de luptă a apărut o țintă-punct mobil precum tancul greu KV. Comandanții și soldații germani au descoperit îngroziți că în fața acestui inamic erau pur și simplu dezarmați – „ciocănelele“ antitanc de calibru 37 mm

lăsau pe blindajul monstrului de oțel doar niște adâncituri abia vizibile, iar un tun mai puternic lipsea din dotarea cu armament a diviziei de infanterie a Wehrmachtului.*

Dotarea cu armament a regimentelor de artilerie ale diviziei de pușcași a Armatei Roșii era cu mult mai rațională, iar posibilitățile de aplicare în luptă erau mai vaste. Din cele cinci divizioane (batalioane) trei erau de obuziere (12 grele de calibru 152 mm și 24 ușoare de calibru 122 mm), unul de tunuri (12 tunuri de „divizie“ cu țeavă lungă și calibru 76 mm) și unul mixt (4 tunuri și 8 obuziere ușoare). Ținând cont că obuzierul sovietic ușor de calibru 122 mm avea un proiectil de 1,5 ori mai greu decât cel german de calibru 105, artileria de obuziere a diviziei de pușcași sovietice (în total 44 de obuziere) avea o greutate totală a loviturii mai mare decât artileria de obuziere a diviziei de infanterie germane (48 de obuziere). În plus, ca supliment la obuziere la dispoziția comandantului diviziei de pușcași sovietice se aflau și 16 tunuri, a căror energie cinetică permitea perforarea blindajului din față (adică a celui mai rezistent) a oricărui tanc german de la un kilometru.

Ne va lua extrem de puțin timp compararea armamentului antiaerian din dotarea diviziilor sovietice și germane. E foarte simplu – în dotarea diviziei de infanterie a Wehrmachtului nu sunt arme antiaeriene. Adică lipsesc cu desăvârșire. E greu de crezut, greu de înțeles – cu ce și la ce se gândeau generalii germani alcătuiind o astfel de organigramă (pe atunci nu apăru-se războiul istoricilor sovietici despre cum „... în zorii zilei, prin lovirea aerodromurilor ce dormeau pașnic, toată aviația

* În diviziile de infanterie din „primul val“ (o pătrime din numărul total al diviziilor de infanterie ale Wehrmachtului pe frontul de est, conform situației din iunie 1941) erau două tunuri antitanc de calibru 50 mm la un regiment de infanterie; de fapt, prezența lor nu schimba mare lucru, deoarece un tun de acest fel putea să străpungă cu un proiectil perforant standard blindajul KV doar trăgând în el de aproape.